

Behawioralne techniki pracy z uczniem w szkole i przedszkolu

W prezentacji wykorzystano materiały kursu doskonalącego

*PRACA Z UCZNIEM Z ZABURZENIAMI
ZE SPEKTRUM AUTYZMU W PLACÓWCE OŚWIATOWEJ*

Wybór:

Elżbieta Masny

Konsultant ds. przedmiotów humanistycznych

WODN w Skierniewicach

OBSZARY, KTÓRE NALEŻY BRAĆ POD UWAGĘ W UCZENIU DZIECI Z AUTYZMEM

- **Koncentrowanie uwagi** – jedna z kluczowych umiejętności. Elementem terapii jest uczenie dzieci **zwracania uwagi na bodźce**, które są ważne (zwłaszcza na innych ludzi i komunikaty od nich płynące) oraz **zauważania zmian w środowisku** – np.: przenoszenia uwagi z jednego wydarzenia na drugie.
- **Naśladowanie** – bardzo ważna umiejętność, stanowiąca podstawę dalszego uczenia się poznawczego i społecznego. Zwłaszcza na początku terapii ważne jest **nauczenie dziecka imitowania czynności i mowy innych osób**. Celem jest wypracowanie u dziecka zgeneralizowanej umiejętności naśladowania, czyli **nauczenie się kopiowania zupełnie nowych ruchów czy wypowiedzi**.
- **Komunikowanie się** – **uczenie dzieci rozumienia mowy**, a także samodzielnego rozpoczynania interakcji z innymi osobami; motywowanie ich do tego, by chciały komunikować się z innymi, nie tylko wtedy, gdy czegoś chcą albo nie chcą.
- **Zabawa** – uczenie skupia się na kształtowaniu funkcjonalnego wykorzystania zabawek i zabawie symbolicznej. **Uczenie prostych form zabawy** (np. układanki, wieże) zaczyna się we wczesnych etapach terapii, ale zabawy bardziej skomplikowane (np.: granie w gry, bawienie się lalkami) wymagają posiadania przez dziecko takich umiejętności, jak naśladowanie, dopasowywanie i rozumienie prostych poleceń.
- **Umiejętności społeczne** – uczenie ich jest trudne (stanowią przecież istotę autyzmu, a ich cechą jest kompleksowość). Praca nad prostymi umiejętnościami społecznymi (np.: **reagowanie na przywitanie lub pożegnanie, kontakt wzrokowy**) może być **rozpoczęta stosunkowo wcześnie w czasie interakcji dziecka z osobą dorosłą – terapeutą**. Trudniejsze umiejętności (np.: wspólna zabawa z rówieśnikami) są zazwyczaj nauczane na zaawansowanym etapie terapii – po 1-1½ roku jej trwania.

CO TO JEST TERAPIA BEHAWIORALNA?

Wspólną cechą różnych programów oferujących terapię behawioralną jest **postrzeganie autyzmu, jako zbioru behawioralnych deficytów i nadmiarów oraz wykorzystanie teorii uczenia się w pracy terapeutycznej.**

DOSTOSOWANIE ŚRODOWISKA

Podejście behawioralne wiąże się z **wykorzystaniem potencjału i już istniejących umiejętności** osób z autyzmem.

Dzieci autystyczne **mają zdolność efektywnego uczenia się, jeśli znajdują się w specjalnie dla nich przystosowanym środowisku.**

Trudności osób z autyzmem są widziane raczej jako **niedopasowanie pomiędzy ich systemem nerwowym, a normalnym środowiskiem**, niż jako choroba.

Zadaniem terapeuty jest **dostosowanie otoczenia w taki sposób, aby sprzyjało ono nauce i maksymalizowało efektywność** oddziaływań. Często polega to na **zmianach w środowisku fizycznym** (np.: aranżacja miejsca, w którym odbywa się terapia), a także **społecznym** (np.: wykorzystanie systemów motywacyjnych w pracy z dzieckiem).

Środowisko terapeutyczne powinno zawierać **niewiele bodźców rozpraszających**, być **motywujące** dla dziecka i stać się miejscem, w którym odnosi ono sukcesy i jest kompetentne.

Terapeuci behawioralni powinni planować przenoszenie umiejętności przez dziecko ze środowiska przystosowanego do niego do środowiska naturalnego (np.: domu, przedszkola).

WYRAŻNA STRUKTURA OTOCZENIA

Osoby z autyzmem mają lepsze rezultaty w terapii, jeśli jednym z jej elementów jest **zapewnienie struktury przestrzenno-czasowej i prezentowanie zmian** (np.: przejście z jednej aktywności do drugiej) w sposób przewidywalny.

Taka **strukturalizacja i przewidywalność** wydarzeń są **zgodne z dążeniem do zachowania stałości** przez osoby z autyzmem.

Strategiami wykorzystywanymi w terapii behawioralnej są: **wykorzystanie bodźców wizualnych** odnoszących się do pewnych wydarzeń (np.: jedzenie posiłku, wyjście z toalety) i **przygotowywanie dziecka na zmiany** (poprzez, na przykład, uprzedzanie o nich).

FUNKCJONALNE PODEJŚCIE DO ZACHOWAŃ TRUDNYCH

Głównym celem oddziaływań terapeutów funkcjonalnych jest **nauczanie zachowań pożądanых i społecznie akceptowalnych**, by jak najbardziej **rozwinąć niezależność osoby autystycznej** i umożliwić jej jak najefektywniejsze funkcjonowanie w społeczeństwie.

Behawioralne podejście do zachowań trudnych skupia się na zrozumieniu, **dlaczego osoba angażuje się w dane zachowanie i jakie korzyści to zachowanie jej przynosi.**

Po uzyskaniu odpowiedzi na te pytania, opracowuje się **tok postępowania mający na celu zmniejszenie prawdopodobieństwa, że osoba z autyzmem ponownie się w nie zaangażuje.**

Obecnie promuje się **wykorzystywanie jak najmniej restrykcyjnych metod** redukowania zachowań niepożądanych.

PLANOWANE PRZYGOTOWANIE DZIECKA DO UCZENIA SIĘ W PRZEDSZKOLU I SZKOLE

W momencie rozpoczęcia terapii behawioralnej zajęcia często odbywają się w układzie jeden na jeden, czyli dziecko uczy się indywidualnie z terapeutą.

Pierwsze 12-18 miesięcy terapii, to okres bardzo intensywnej pracy dziecka (oraz jego rodziców i terapeutów), mających na celu zniwelowanie deficytów i nadmiarów behawioralnych.

Jednak w połowie drugiego roku oddziaływań terapeuci powinni rozpocząć planowane przejście dziecka z terapii indywidualnej do uczenia się w grupie.

Wdrażanie dziecka do przedszkola lub szkoły jest bardziej efektywne i szybsze, jeżeli dziecko posiada umiejętności pozwalające mu na jak najbardziej samodzielne funkcjonowanie w grupie.

Do takich umiejętności zalicza się:

wykonywanie poleceń, współpracowanie z osobą dorosłą, reagowanie na sygnały nauczyciela, gdy jest on w oddali, utrzymywanie uwagi podczas zajęć grupowych, czekanie na swoją kolej, trwałość motywacji, gdy wzmocnienia są odroczone, samodzielne angażowanie się w określone czynności, komunikowanie swoich potrzeb i brak trudności z przechodzeniem z jednej aktywności do drugiej.

WŁĄCZANIE RODZINY DZIECKA DO TERAPII

Zaangażowanie rodziców w terapię dziecka z autyzmem jest bardzo ważnym elementem wpływającym na efektywność oddziaływań.

Zauważono, że dzieci korzystające z terapii lepiej utrwały wyuczone umiejętności i generalizowały je na środowisko domowe, jeśli rodzice znali program terapeutyczny dziecka i stosowali techniki wzmocnienia podczas własnych z nim interakcji.

Włączanie rodziny do terapii może wyglądać różnie, począwszy od uczestnictwa rodziców w ustalaniu planu terapeutycznego dziecka, poprzez przenoszenie przez rodziców umiejętności już opanowanych przez dziecko w czasie zajęć na sytuacje życia codziennego, aż do bezpośredniego prowadzenia terapii dziecka przez rodziców.

ROZWIJANIE NOWYCH ZACHOWAŃ U DZIECI Z AUTYZMEM

Psychologowie behawioralni postrzegają osoby z autyzmem przez pryzmat ich deficytów i nadmiarów behawioralnych i stawiają sobie za zadanie **nauczenie** osób autystycznych **jak największej liczby umiejętności** (tj. niwelowanie deficytów) oraz **zredukowanie zachowań trudnych**, negatywnie wpływających na jej funkcjonowanie (tj. redukcja nadmiarów). Terapia behawioralna polega na **budowaniu u osób autystycznych repertuaru zachowań pożądanых**, a nie jedynie na zmniejszaniu częstości zachowań niepożądanych.

Istnieją trzy podstawowe techniki nauczania nowych umiejętności dzieci

z autyzmem:

- **metoda wyodrębnionych prób**
- **uczenie sytuacyjne**
- **tworzenie łańcuchów zachowań.**

Wszystkie opierają się na **warunkowaniu sprawczym** i mają silne poparcie naukowe, świadczące o ich efektywności.

METODA UCZENIA SYTUACYJNEGO

Strategie uczenia sytuacyjnego są:

- **krótkie i przyjemne** dla ucznia
- wykonywane w **środowisku naturalnym**, gdzie istnieją możliwości nauczania **języka funkcjonalnego** (tj. służącego, jako narzędzie do interakcji społecznych)
- **zainicjowane przez ucznia** i związane z obecnym stanem motywacji
- **stosowane w kontekście** interesujących ucznia aktywności, przedmiotów i osób

Do metod uczenia sytuacyjnego zalicza się:

uczenie incydentalne, opóźnianie odpowiedzi oraz procedurę „polecenie–model”.

Wszystkie z powyższych metod służą głównie do **nauki języka i komunikacji**, stanowiąc przy tym **uzupełnienie metody wyodrębnionych prób.**

TWORZENIE ŁAŃCUCHÓW ZACHOWAŃ

Łańcuch zachowań, to złożone zachowanie, które składa się z kilku pojedynczych reakcji, pojawiających się jedna po drugiej i tworzących określoną sekwencję.

Tworzenie łańcuchów zachowań to wykorzystywanie procedur do łączenia poszczególnych reakcji w łańcuchy zachowań.

Przy ich kreowaniu należy:

- podzielić interesujące nas zachowanie na poszczególne, następujące po sobie reakcje, to jest dokonać analizy zachowania złożonego
- ocenić poziom początkowy umiejętności danej osoby w zakresie interesującego nas zachowania
- zastosować jedną z procedur tworzenia łańcucha.

PRZYKŁADOWY ŁAŃCUCH ZACHOWAŃ – MYCIE RĄK

Dziecko jest w łazience, stoi przed umywalką, nauczyciel wydaje polecenie:

Umyj ręce.

Dziecko:

- podciąga rękawy
- odkręca wodę
- moczy ręce, pocierając ręce pod wodą (obie dłonie do siebie)
- mydli ręce, pocierając dłonie z mydłem o siebie, potem trzy razy prawą dłonią na lewej, trzy razy lewą dłonią na prawej
- spłukuje ręce – wkłada ręce pod wodę i pociera dłonią o dłoń
- zakręca wodę
- wyciera ręce w swój ręcznik
- spuszcza rękawy
- wychodzi z łazienki
- zamyka drzwi
- gasi światło.

PLAN AKTYWNOŚCI

Cel terapii – usamodzielnienie dziecka.

Plan aktywności – **zestaw symboli** (np.: obrazków, zdjęć, słów), **które są wskazówką wykonania określonej sekwencji czynności.**

Plan taki **może mieć różne formy**, ale zazwyczaj jest prezentowany dziecku w postaci „**książki**”, w której na poszczególnych stronach znajdują się symbole zadań do wykonania lub w postaci „**paska na ścianie**”, do którego przychepione są od lewej do prawej lub od góry do dołu symbole aktywności.

Dziecko jest uczone – z wykorzystaniem podpowiedzi fizycznych oraz z ich systematycznym wycofywaniem – **samodzielnego wykonywania całego łańcucha czynności z planu.**

Jest to bardzo ważna umiejętność zważywszy, że dzieci, które korzystają z wczesnej intensywnej interwencji behawioralnej, często nadmiernie polegają na poleceniach i podpowiedziach osób dorosłych.

Plany aktywności **mogą być także wykorzystywane do uczenia dzieci dokonywania wyborów w czasie swobodnej zabawy oraz angażowania się w interakcje społeczne.**

ZASADY PRACY Z DZIECKIEM AUTYSTYCZNYM – JAK ZWIĘKSZYĆ SKUTECZNOŚĆ ODDZIAŁYWAŃ

1. **Spraw, aby uczeń się nie nudził** – upewnij się, że uczeń jest skoncentrowany; dopasuj program edukacyjny do możliwości danego ucznia; przeplataj programy trudniejsze łatwiejszymi; prezentuj zadania w odpowiednim (dość szybkim) tempie.
2. **Zadbaj o odpowiedni poziom motywacji** – zindywidualizuj wzmocnienia i zadbaj, by uczeń nie nasycił się nimi.
3. **Wyeliminuj „przeciwników” dobrego zachowania.** Czasowym rozwiązaniem jest wyeliminowanie bodźców rozpraszających (takich, jak ozdoby na ścianach, inne osoby w pomieszczeniu przeznaczonym do nauki, za dużo pomocy naukowych na stole). Ważne jest, aby systematycznie włączać te czynniki z powrotem do otoczenia, czyniąc je bardziej typowym, podobnym do środowiska domowego, przedszkolnego, czy szkolnego.
4. **Zaaranżuj odpowiednio środowisko.** wiele aspektów środowiska fizycznego i społecznego może mieć wpływ na to, jak efektywnie uczy się dziecko. Aranżacja środowiska, to nie tylko wygląd pomieszczenia do nauki, to także poradnia, długość trwania nauki, wielkość grupy, w której uczy się dziecko i jej skład. Odpowiednia aranżacja środowiska, to także stworzenie struktury czasowo-przestrzennej, czyli spowodowanie, że środowisko będzie dla ucznia przewidywalne.
5. **Pozwól uczniowi dokonać wyboru.** Znajdź równowagę pomiędzy dyrektywnością i podporządkowaniem się dziecka osobie dorosłej, a podążaniem za dzieckiem i możliwością decydowania za dziecko.

ZASADY PRACY Z DZIECKIEM AUTYSTYCZNYM – JAK ZWIĘKSZYĆ SKUTECZNOŚĆ ODDZIAŁYWAŃ

6. **Upewnij się, że uczeń ma umiejętności pozwalające mu się uczyć.** Czasami błędy i frustracja ucznia wynikają ze zbyt wysokich oczekiwań nauczyciela/terapeuty. Taka sytuacja może mieć miejsce, jeśli uczeń „nie nauczył się uczyć”, czyli nie ma podstawowych umiejętności takich, jak współpraca, koncentracja uwagi na temacie i na pomocach naukowych, podążanie za najprostszymi poleceniami.
7. **Ucz z dużą dozą sukcesu.** Uczniowie z autyzmem nie uczą się dobrze metodą prób i błędów. Stosuj podpowiedzi od początku nauczania nowej umiejętności w celu zmniejszenia prawdopodobieństwa popełniania błędów i zwiększenia ogólnej motywacji do uczenia się – każdy lubi się uczyć, gdy odnosi sukcesy.
8. **Dobieraj programy tak, aby uczeń pokazywał, co umie.** Przeplataj zadania łatwe z trudnymi oraz aktywności, w których uczeń jest samodzielny z tymi, w których potrzebuje pomocy.
9. **Interweniuj przed pełnym kryzysem.** Jeśli zauważysz symptomy zdenerwowania u ucznia, przerywaj łańcuch na samym początku, ponieważ w innym razie niechybnie doprowadzi on do rozbudowanego kryzysu. Łatwiej jest pomóc uczniowi się uspokoić, gdy nie jest on jeszcze maksymalnie zdenerwowany.
10. **Sluchaj ucznia.** Zazwyczaj zachowanie ucznia jest informacją dla nauczyciela/terapeuty, czy jego postępowanie jest efektywne. Jeśli uczeń się nie uczy, to należy przyjąć, że brak postępów wynika raczej z błędnie dobranych metod nauczania lub sposobów motywowania dziecka i tu należy coś zmienić, a nie szukać winy w uczniu.
11. **Bądź spokojny i neutralny.** Emocje nauczyciela/terapeuty mają swoje odzwierciedlenie w emocjach ucznia, a często wręcz je potęgują. Zatem, zwłaszcza w czasie kryzysu, nauczyciel/terapeuta powinien postępować stanowczo, systematycznie, ale bez zdenerwowania. Bywa to bardzo trudne do wykonania, ale lepiej, żeby nauczyciel/terapeuta wyszedł z sali, by ochłonać (zostawiając dziecko pod opieką kogoś innego), niż żeby wybuchł w obecności dziecka.

WSKAZÓWKI SZCZEGÓŁOWE: ORGANIZACJA OTOCZENIA

Na początku roku szkolnego dziecko należy **dokładnie zapoznać z topografią szkoły.**

Nowe środowisko i nowe sytuacje mogą stać się u niego przyczyną niepokoju i lęku, dlatego należy je przewidywać i minimalizować.

Ważne znaczenie ma **zachowanie odpowiedniego schematu pracy** (plan dnia, plan lekcji, terminy klasówek i zakończenia projektów, termin, do którego należy przeczytać lekturę itp.) **i stałości działań.**

Dzieci z zespołem Aspergera lepiej funkcjonują, gdy znają plan zajęć oraz gdy nie są zaskakiwane zmianami. Najlepiej, żeby lekcje odbywały się stale w tych samych pomieszczeniach i aby były prowadzone przez tych samych nauczycieli.

Jeżeli planowane są jakieś nowe sytuacje (zmiana rutynowych zajęć lub planu dnia, np.: wycieczka, wyjście do kina, wizytacja), **dziecko musi być o tym odpowiednio wcześniej poinformowane i powinno otrzymać informacje, co do oczekiwanego zachowania.**

Plany dnia lub lekcji dobrze jest przedstawić słownie i wesprzeć formą pisaną lub obrazkową.

Taki plan dziecko może mieć na swojej ławce i odznaczać wykonane przez siebie aktywności.

WSKAZÓWKI SZCZEGÓŁOWE: WSPARCIE W SFERZE KOMPETENCJI SPOŁECZNYCH

- **promuj pomoc koleżeńską** i zachowania prospołeczne innych uczniów poprzez zachętę i nagradzanie
- **zachęć i wspieraj włączanie się ucznia do grupowych zajęć, gier i zabaw**
- **ucz dziecko stosownych zwrotów** inicjujących i podtrzymujących rozmowę
- **wspieraj socjalizację dziecka** poprzez zachęcanie go do udziału w zbiórkach harcerskich, kółkach zainteresowań itp.
- **zachęcaj ucznia, by szukał pomocy**, gdy czuje się zmieszany, nie wie, jak się zachować, poprzez wskazanie mu konkretnej osoby, do której może się wówczas zwrócić
- **rozwijaj w dziecku umiejętność odczytywania emocji** za pomocą odpowiednich rysunków, zdjęć, nagrań video obrazujących wyraz twarzy i gesty, historyjek obrazkowych, w których trzeba uzupełnić wyraz twarzy lub zapisać, co dana osoba myśli (uzupełnianie „dymków”)
- w sytuacji zwiększonego napięcia emocjonalnego, **zapewnij wyłączenie dziecka ze stresującego wydarzenia**, czy sytuacji poprzez znalezienie osób i miejsc dających mu poczucie bezpieczeństwa
- **analizuj przyczyny zwiększonego napięcia emocjonalnego** (np.: brak kontroli, przeciążenie bodźcami, nieradzenie sobie z powierzonym zadaniem).

WSKAZÓWKI SZCZEGÓŁOWE: GDY DZIECKO MA PROBLEMY Z NADWRAŻLIWOŚCIĄ SENSORYCZNĄ

- **unikaj dotykania dziecka** nadwrażliwego na dotyk i **zapewnij poszanowanie granic dziecka** przez rówieśników
- uczniowi, który źle znosi hałas i nadmiar bodźców, spróbuj **umożliwić pobyt w spokojnym miejscu** (np.: podczas przerwy – w bibliotece) lub **posłuchać relaksacyjnej muzyki**;
w skrajnej nadwrażliwości na dźwięki, zaproponuj **używanie stoperów**
- **minimalizuj dźwięki z tła**, eliminuj dźwięki dla dziecka drażniące (np.: dźwięk dzwonka, telefonu, stałe dźwięki o wysokich tonach)
- okresowo **zwalniaj dziecko z uczestnictwa w zajęciach wychowania fizycznego**, podczas których występuje hałas
- **unikaj oświetlenia klasy lampami jarzeniowymi**; jeżeli w klasie jest taki rodzaj oświetlenia, zainstaluj na ławce ucznia światło z żarówką żarową
- przy nadwrażliwości na zapachy, unikaj używania mocnych perfum; **pozwól dziecku na posiadanie kawałka materiału nasączonego ulubionym zapachem**
- **nie domagaj się, żeby zjadało wszystkie posiłki**; do niektórych pokarmów dziecko może przejawiać silną awersję.

WSKAZÓWKI SZCZEGÓŁOWE: WSPIERANIE ROZWOJU ROZUMIENIA I UŻYWANIA MOWY

- **zachęcaj ucznia do wzbogacania języka** poprzez wyszukiwanie wyrazów bliskoznacznych i korzystanie na lekcji ze słownika wyrazów bliskoznacznych
- **pozwól uczniowi prowadzić własny słownik pojęć** i nowych terminów związanych z nauką szkolną
- **zachęć do gry w kalambury**, do odgadywania za pomocą wskazówek kolegów „Co mam w sekretnej torbie?”
- **wyjaśniaj metafory** i wyrazy wieloznaczne
- **znaczenie pojęć abstrakcyjnych przedstawiaj za pomocą obrazów albo przeciwieństw**, np.: uczciwość – nieuczciwość, przyjaźń – wrogość itp.
- **używaj prostego i jednoznacznego języka, unikaj ironii, dowcipów, przenośni, idiomów** (chyba, że wiesz, że uczeń prawidłowo je zrozumie)
- **dostosuj zadawanie pracy domowej do możliwości ucznia**
- **pamiętaj, że każdy wyraz twarzy i gest powinien być poparty informacją słowną.**

WSKAZÓWKI SZCZEGÓŁOWE: WSPIERANIE KONCENTRACJI UWAGI

- zadbaj, aby w otoczeniu ucznia było **jak najmniej bodźców rozpraszających** (wzrokowych, słuchowych) – na ławce powinny znajdować się tylko przedmioty aktualnie niezbędne do pracy
- **posadź ucznia z dala od ewentualnych źródeł dźwięku, tyłem do okna** (można zasłonić okno roletą), **blisko nauczyciela**, aby monitorować koncentrację uwagi, kontrolować postępy w pracy, sprawdzać, czy zrozumiał polecenie, wyjaśniać, naprowadzać za pomocą pytań, motywować do kontynuowania pracy, przywoływać jego uwagę, gdy się rozproszy
- gdy uczeń nie reaguje na polecenie wydane całej klasie, **zwróć się do niego bezpośrednio po imieniu, powtórz polecenie, sprawdź, czy wie, co ma robić i poczekaj**, aż rozpocznie pracę; wydając polecenia używaj krótkich zdań, dbaj, by instrukcje były jasne; w sytuacji, gdy dziecko ma trudność w zakończeniu wykonywanych na lekcji zadań, podziel je na wieloetapowe, krótsze części;
- **wyznacz mniejszą ilość zadań do wykonania; wydłuż czas sprawdzianów**, jeżeli tempo pracy ucznia jest wolne i nie nadąża on za resztą klasy
- **chwal ucznia tak często, jak to możliwe**, w sposób konkretny opisując to, co zrobił dobrze
- **wykorzystuj mocne strony ucznia** (np.: zainteresowania), w celu wzmocnienia motywacji do nauki oraz poprawy samooceny.

MOTYWOWANIE DZIECKA Z AUTYZMEM

- **użycie entuzjastycznego tonu przez nauczyciela/terapeutę przy udzielaniu wzmocnień społecznych**
- **uczenie w różnych miejscach** (np.: przy stoliku, na podłodze, na pufie)
- **wykorzystanie ciekawych i funkcjonalnych pomocy naukowych** w początkowym okresie nauczania, związanych z zainteresowaniami dziecka
- **zapewnienie częstego i poprawnego reagowania przez dziecko** (np.: przez efektywne wykorzystanie podpowiedzi)
- **wykorzystywanie przez nauczyciela/terapeutę naturalnego języka**, zwłaszcza podczas przerw i przy generalizowaniu wyuczonych umiejętności
- **odpowiednie tempo pracy**
- **różnorodność wykonywanych zadań.**

SPOSOBY WSPOMAGANIA UCZNIĄ Z AUTYZMEM: JĘZYK

- **podawaj proste, zrozumiałe dla dziecka polecenia**
- **stosuj symbole/rysunki**, by pomóc dziecku zainicjować komunikację i zrozumieć polecenia
- **dawaj dziecku okazje**, by poprzez codzienne doświadczenia i zabawę **nauczyło się, czym jest komunikowanie się**
- dzieci potrafiące dobrze czytać powinny się zachęcać, by stosowały słowo pisane zamiast mówionego, gdy mają zrozumieć jakieś polecenia albo przygotować dane zadanie
- **informacje należy podawać w określonym kontekście**, aby ułatwić dziecku zrozumienie wypowiedzi (dzieci autystyczne nie rozumieją żartów, czy aluzji).

PODEJŚCIE SKONCENTROWANE NA UCZNIU: ZACHOWANIE

Bardzo istotne jest, by **dokonać gruntownej oceny sytuacji**, zanim zaczniesz planować odpowiednie strategie postępowania i zmiany zachowania dziecka:

- **Jakie to zachowanie?**
- **Kiedy i gdzie zachowanie występuje?**
- **Ile trwa?**
- **W jaki sposób interweniują dorośli?**
- **Jakie są dla dziecka rezultaty takiego zachowania?**

Warto zastanowić się także nad następującymi czynnikami:

- **Czy dziecko rozumie postawione przed nim zadanie?**
- **Czy dziecku przeszkadza hałas?**
- **Czy dziecko jest zdenerwowane z powodu bycia w większej grupie osób?**
- **Czy dziecko nie lubi niektórych zajęć?**
- **Czy obsesyjne zachowania albo rytuały nie przeszkadzają dziecku w wykonaniu zadania?**

PAMIĘTAJ

Istnieje prawdopodobieństwo, że trudne zachowanie, po którym nastąpiła miła dla dziecka konsekwencja, będzie się powtarzać (warunkowanie sprawcze).

UWAŻAJ

Dla dziecka autystycznego krzyk i złość mogą być stymulujące, a nawet „przyjemne”!

Podsumowanie: pomocne metody nauki

- metoda „małych kroków”
- łańcuch odwrotny (od końca)
- przystosowanie otoczenia
- wspomaganie fizyczne
- prawidłowa pozycja podczas pracy z dzieckiem
- nazywanie
- korzystanie z pomocy wizualnych
- konsekwencja
- rutyny
- odpowiedni czas i tempo
- nagrody.

Literatura

1. G. Jagielska, *One są wśród nas. Dziecko z autyzmem i zespołem Aspergera w szkole i przedszkolu*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa, 2010.
2. P. C. Kendall, *Zaburzenia okresu dzieciństwa i adolescencji*, GWP, Gdańsk, 2004.
3. E. Pisula, *Małe dziecko z autyzmem. Diagnoza i terapia*, GWP, Gdańsk, 2005.
4. D. Seach, M. Lloyd, M. Preston, *Pomóż dziecku z... autyzmem. Praktyczny przewodnik dla rodziców i pedagogów*, Wydawnictwo K. E. LIBER, Warszawa, 2006.
5. Seria *Życ z autyzmem*, broszury wydane przez Fraszkę Edukacyjną we współpracy z Fundacją Synapsis:
 - *Uczymy się: DAWAĆ SOBIE RADEĘ Z TRUDNYMI ZACHOWANIAMAMI*,
 - *Uczymy się: ŻYĆ W RODZINIE*,
 - *Uczymy się: KORZYSTAĆ Z TOALETY*,
 - *Uczymy się: JEŚĆ I PIĆ*,
 - *Uczymy się: ZASYPIAĆ*,
 - *Uczymy się: MYĆ*,
 - *Uczymy się: UBIERAĆ*,
 - *Uczymy się: BAWIĆ*,
 - *Uczymy się: WYCHODZIĆ Z DOMU*.
6. M. Suchowierska, P. Ostaszewski, P. Bąbel, *Terapia behawioralna dzieci z autyzmem*, GWP, Sopot, 2014.